

שמעתא אליבא דהלכתא

גליון שפ"ו | פרשת בהר (בהר"ל אמר) | תשע"ט | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב'

פניני הלכה

האם יש חובה לעפוק בדיני העצרת ל' יום קודם החג

א - תניא בפסחים (ו) שואלן ודורשין בה' הפסח קודם הפסח ל' יום, רשב"ג אומר שתי שבתות. מאי טעמא דת"ק שהרי משה עומד בפסח ראשון ומוזהיר על פסח שני שנא' ויעשו בני ישראל את הפסח במועד וכתוב ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם. ובמגילה (ז) (ב) **תניא** משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלן ודורשין בענייניו של יום ה' פסח בפסח ה' עצרת בעצרת והל' חג בחג. (דנר' דאין חיוב אלא לדרוש באותו היום).

א ופירשו **התוס'** (מגילה ד' ד"ה מאי אריא) דאע"פ דדורשין ביו"ט ל' יום לפניו, אפי' הכי דורשין בו ביום. ויעוין עוד **ברש"י** בריה' (ו) דכתב דמן הפורים והילך התחילו הדרשנים לדרוש ברבים בהלכות פסח. וכן בב"ק (ק"ג): כתב דבאין לשמוע ה' הרגל קודם לרגל ל' יום. [ויעוין עוד בדבריו בסוכה ט' ד"ה ב"ש פוסלין].

וכיוצא"ב איתא **בבה"ג** (הל' פסח) - ומקמי פסחא בתלתין יומי מבעי ליה לישראל למגמר מילי דפסחא ואגמורי אינשי ביתיה, דתניא שואלין בה' הפסח קודם לפסח שלושים יום רשב"ג אומר שתי שבתות. אולם **הרשב"א** (מגילה ד') כתב דההיא דל' יום לשאלו ולא לדרוש, ונפקא מינה דכל שהוא סמוך ל' יום לפסח כל השואל בהם בענין הפסח שואל הוא בענין. וכיוצא"ב כתב **הריטב"א** (שם). וביאר דב' לשונות אלו חלוקים הן בעניניהם, כששואלן ודורשין בהלכות הפסח בפסח היינו לדרוש בהלכותיו ממש ברבים, ואידך כששואלים בה' הפסח ל' יום היינו שיש רשות לשאלו בבית הועד. ולהכי לא גרסינן ביה דורשין, וליתא בנוסחי דוקני.

והנה **הרשב"א** (שם) מייחזק איהו דבאין מדברי **התוספתא** (פי"ג דמגילה ה"ב) דאיתא התם - שואלים בה' הפסח בפסח וההלכות עצרת בעצרת הלכות החג בחג בבית הועד שואלים בהלכות הפסח קודם לפסח שלושים יום רשב"ג אומר ב' שבתות. אלמא ההיא דל' יום לשאלת בית הועד היא שנויה.

וכלשון התוספתא איתא **בירושלמי** (פי"א דפסחים הל' א') ואכן **בחק יעקב** (סי' תכ"ט ס"ק א') כתב להעיר על דברי הפוסקים דאשתמיטיה לכולהו לשון הירושלמי. אולם יעוין **בא"ר** (שם ס"ק ב') דאחר שהביא דברי החק יעקב, ושכן איתא בתוספתא, כתב דמ"מ נ"ל כיון דבש"ס דל"ן (מגילה כ"ט), פסחים ו', סנהדרין י"ב, וע"פ ה' מייחזק ברייתא זו בסתם שואלין קודם ל' יום וכו', ולא לשתמיט בחדא דוכתא לומר בבית הועד, אלמא דלא סיידל הכי לש"ס דל"ן.

ב - ו**בטור** (ריש סי' תכ"ט) כתב - תניא שואלן [ודורשין] בהלכות הפסח קודם הפסח ל' יום, הלכך ל' יום קודם הפסח חל עליו חובת בעיור.

והקשה **הב"י** (שם) מזה דמגילה, ומתחילה ת"י כהר"ן דהא דתניא שואלן ודורשין לאו למימרא דאנו מחויבים לשאלו ולדרוש אלא לענין דהוי שואל כענין. והדר ת"י עוד דל"ן דינני הפסח עכ"פ יש להודיע לעם ל' יום קודם הפסח כדי שיחיה שעות רב להתעסק בטחינת החיטים ובאפייית המצות והגעלת כלים וביעור חמץ, דאילו בפסח לית להו תקנתא אי לא עביד להו כהלכתיהו מקמי הכי. משא"כ בשאר מועדים, דבעצרת ליכא דינים יותר מבשאר יו"ט, ובסוכות אע"ג שיש מצות סוכה ולולב א"צ ללמוד בהם כ"כ דינים, ועוד שישן וטחת סוכה ולולב מרובה ודיין להתעסק בהם בערב החג, ורש"י לא בעי לשאלו ולדרוש בהלכותיו כ"כ זמן קודם. ורק בפסח שואלן ודורשין בהם ל' יום קודם ובסוכות יום או יומיים. ועוד ת"י דל"ן דטעמא דבעינן קודם לפסח ל' יום היינו מפני הקרבן לבדוקו ממומין, כלו"ש שכל ישראל חייבין להקריב קרבן לחג זה צריכין ל' יום קודם להם בהל' פסח כדי שיחיה שעות לכולם ללכת להם קורבנות בדוקים ממומין, ואע"ג דהשתא בעונותינו אין לנו קרבן, כיון דבזמן שהיה קרבן התקינו שיהיו דורשין ל' יום קודם, תקנתא ליה זזה ממקומה.

ולדינא סתם וכתב **בשו"ע** (ריש סי' תכ"ט) - שואלים בהלכות פסח קודם לפסח ל' יום. וביאר שם **המג"א** (סי' א') דהיינו לדרוש קודם לחג ל' יום. אולם **הש"ך** (סי' א') הביא דברי הר"ן (ד"ה ענין לענין בענין ע"ש). והנה **העולת שבת** (סי' א') נחית לדייק הא דהמחבר השיט מילת "ודורשין", וכת' דאפשר לדבר כהר"ן דאין חובה לדרוש אלא דקא' שואלין לענין שואל כענין. [והביאו **הפמ"ג** (מב"ש סי' ט"ז) על דברי הט"ז].

שמעתא אליבא דהלכתא

שאל לחכם ושמא, האם רשאי לשאול חכם אחר

א. חכם שאסר האם חבירו רשאי להתיר. **ב**. איסור על החכם או על השואל. **ג**. טעם האיסור. **ד**. איסור מהתורה או מדרבנן. **ה**. חכם שהתיר האם רשאי חבירו לאסור. **ו**. בזמן הזה **ז**. חכם שטימא. **ח**. לשאלו חכם אחר דבר דומה. **ט**. באיסורים דרבנן. **י**. הוראה כללית. **יא**. שאל על דעת לשמוע חוות דעת החכם.

א. חכם שאסר האם חבירו רשאי להתיר

איתא **בע"ז** (י) הנשאל לחכם וטימא לא ישאל לחכם ויטהר, לחכם ואסר לא ישאל לחכם ויתיר. וז"ל **הירושלמי** (שבת פ"ח ה"א) נשאל לחכם ואסר אל ישאל לחכם אחר שמא יתיר. וכן פסקו **הר"ף** (עי"ז א: ברי"ף) ו**הרא"ש** (פי"א סי' א'). אולם **הרמב"ם** השמיט דין זה, ועיי' לקמן בזה.

ועיי' **ברמ"א** (יו"ד סי' רמב ס"ג לא) שהביא דין זה ומסתמית לשונו משמע דאין חבירו רשאי להתיר אף אם לא חלה הוראתו של ראשון, כמו שכתב בהמשך דבריו בענין חכם שהתיר דבעינן שחלה הוראתו. וכן הבנת **הערוה"ש** (אבות ה' ס' - ס"א) בדעת הרמב"ם דלא בעינן חלה הוראתו, אבל **הש"ך** (סי' ק"ב) כתב על דברי הרמ"א היינו שכבר חלה הוראתו, אבל אם שניהם בבחי"ד יכול להתיר, ע"כ. (ועיי' הלחך אות' ה' עוד בגדר חלה הוראתו.) והכנה"ג מובא בבית לחם יהודה (שם) ו**הגר"א** (אות ע"ב) כתבו כהש"ך. וכן פסק **החכם** (כלל ק"ד אות ו'). [וביאר **בטוט"ד** (מ' תל' ח"ב סי' פ') דס"ל להש"ך דטעם האיסור הוא משום שחד"א (עיי' בזה הלחך) ואין הכוונה בזה דהחכם יכול לעשות חד"א, אלא הכוונה דהבעלים קיבלו הוראתו ועשוהו הבעלים כחד"א ולכן בעינן חלה הוראתו דאז כיון שגילה דעתו שמקבל הוראתו וסומך עליו לכך נעשה ע"י כחד"א].

וכתב **במנ"ח** (מצוה ק"ב אות ו') שכי"ז אם החכם הוא ראוי להורות ע"פ התורה, אבל אם אינו ראוי להוראה או שהוא שתוי וכו', בודאי אין בהוראתו כלום. **ב**. איסור על החכם או על השואל

וכת' **בספר הישר** (לר"ת סי' קס"ג) שעל החכם הוא אומר שלא יטהר ולא על השואל, כלומר שהאיסור הוא על החכם השני שלא להורות אחר הוראת הראשון. וכן מבאר **בתוס'** (נה"כ: סד"ה אמריה). ו**בעבודת עבודה** (שם ד"ה והה ד"ה ובאמת) כת' שמי"מ השואל עובר על לפ"ע אם שאל את החכם בלי להודיעו שחכם הראשון כבר אסר. ו**בחסדי דוד** (עדויות שם) כתב דודאי לפי טעם הרמב"ם המובא הלחך השואל איסור קא עביד דהא מבקש להתיר חד"א, ע"כ. ומי"מ כת' **התוס'** (עי"ז שם ד"ה הנשאל) שאם השואל מודיע לחכם שכבר שאל ורוצה לדעת מה דעתו שמא הראשון טעה בדבר משנה, רשאי. וכן פסק **הרמ"א** (שם). [ועיי' בגליון כ"ג שהארנו בס"ד לענין מה הדין כשהראשון טעה בשיקול הדעת האם חבירו רשאי להתיר].

ג. טעם האיסור

וכתב **הר"ן** (שם א: ד"ה הנשאל) בשם **הראב"ד** דטעם האיסור הוא דכיון דאסרה ראשון שויה חתיכה דאיסורא ושוב אין לה יתיר דאפי' התירנה שני אינה מותרת, אפי' השני גדול מהראשון בחכמה ובמנין, והני מילי בדבר שאין בו מח' אלא משקול הדעות, אבל אם טעה דבר מותר ומתיר, והני מילי מטומאה לטהרה ומאיסור להיות, אבל בחיוב וזכות חברו המומחה ממנו חוזר ומזכה וכו' ולזה הסכים הרשב"א וכו' וכ"כ **הרמב"ן**, ע"כ. וכן נקטו **הרא"ש** (פי"א סי' א') ו**הריטב"א** (י"ד שם). אולם **הר"ן** גופא כתב טעם אחר, דמפני כבודו של ראשון אתינן עלה ועוד כדי שלא תראה תורה כשתי תורות. ועיי' **בעבודת עבודה** (שם) שבמבואר שהטעם דכבוד הוא דוקא כשהחכם השני יודע ששאלו כבר לאחר.

ולמעשה האבקת **רוכל** (סי' ר"ג) נקט כהראב"ד וכתב דאפי' הר"ן שחלק חתם שאין בו כח לחלוק. **ובבזק הבית** (יו"ד סי' רמב) הביא פלוגתת האשונים הנ"ל. ו**הרמ"א** (שם) הביא סברת הר"ן, ו**הש"ך** (שם סי' נח ח"י"מ סי' כ"ה ס"ק י"ד אות י"ח) פליג על דבריו, כי אף הר"ן לא מלאו לבו לחלוק על הראב"ד. וכן נקט **בביאור הגר"א** (שם אות ע"ג), וכן נראה דעת **החב"א** (כלל ק"ד אות ו').

אלא דעיי' **בלחמי תודה** (בנאסא ע"מ ס"ב ט"ז) שמתם על תמימת הש"ך על הרמ"א כי היה לו לדקדק בלשון של הרמ"א, שהרי גבי חכם שאסר כת' אינו רשאי להתיר כלומר שאינו רשאי כלל משום דהאוסר שחד"א, ובחכם שהתיר כתב דחברו אין לו לאסור כלומר דאין לו לעשות כן משום כבודו של ראשון (ועיי' עוד הלחך), דס"ל להרמ"א דבאז כו"ע מודו שיש משום כבודו של ראשון ושלא תעשה התורה כבי' תורות, ע"כ. והביאו **הרע"א** (ק"ת הרמ"א שם). וכן מבואר **בחכ"א** (שם) בדעת הרמ"א. וכסברא זו כת' **בטוב טעם דעות** (שם) וכן משמע **הרמ"א** (ע"ג) שהביא דין זה בהלכות כבוד ת"ת. מיהו **בשל"ט** (עי"ז א: ברי"ף אות ג') מבואר שלהראב"ד אין חשש משום כבודו של חכם. ו**הערוה"ש** (אות ס"א) נקט בדעת הרמ"א שפסק רק הטעם דשחד"א. וכן מוכח מהלבוש (שם). ולמעשה מרוב הפוסקים יוצא דס"ל להרמ"א כהראב"ד וכהר"ן.

ד. איסור מהתורה או מדרבנן

ועיי' **בכנס צבי** (שם נ"ג) שנקט בפשיטות שדין זה הוא מדרבנן. ו**בעבודת עבודה** (שם על תוס') ביאר שעל כרחך אין זה דין מה"תי כל לא שייך שחד"א בכחי"ג כי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. אולם שו"מ **בתומים** (סי' כ"ה סי' י"ג ד"ה ואם כן) שכת' שע"כ אין החכם והחתיכה, אלא השואל ששאל למורה כיון שמקבל ע"י הוראתו שויה "אנפשיה" חתיכה דאיסורא.

(ועיי' **בחת"ס** [האע"פ ח"ב סי' קא ד"ה הנה] דס"ל שיש משום שאחד"א ע"י קבלה בלב, ועיי' הלחך אות י', ואכמ"ל). אלא שבאמת הראב"ד לא כתב שוויה אנפשיה חד"א אלא שוויה חתיכה דאיסורא וא"כ י"ל דלעולם הדבר תלוי בחכם, וכן נקט **המשיב דבר** (ח"ב סי' ט) שהחכם שויה בהוראתו חד"א אפי' אם לא שאלו אותו.

ועכ"פ לפי סברת התומים יש מקום לומר שדין זה הוא מה"תי. אולם **בטוט"ד** (מ' תל' ח"ב סי' פ' ד"ה וליישב) כתב כסברת התומים ואע"פ כתי' **בעבודת עבודה** (שם על דברי הגמ'') שדין זה הוא דרבנן כדמוכח מהר"ן (עי"ז שם) שכת' שאיסור זה הוא מטעם דלא יראה כשתי תורות, וע"כ שומעין להקל. [ועיי' לעיל מש"כ בשמן].

ומי"מ עכ"פ לדעת התומים י"ל שאין דין זה שייך אלא כשהשואל שאל לחכם על דבר שלו, אבל אם אינו שלו כגון ששואל על שטרות אחרות לפני שקנחו כיון שא"א לאוסרו לבעליו כי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו כנ"ל. אלא שלפי **המשיב דבר** שכת' שיש אף אם לא שאלו את החכם אלא הוא אסר מעצמו הדבר נאסר אין חילוק בזה. אמנם דבריו הם חידוש גדול. וכן העירוני **מהמנומק"ך** (עי"ז שם ד"ה הנשאל) שמובח כהתומים שכת' דכיון ששאל ממנו תחלה "יגמר בלבבו" לעשות ככל אשר יורה אותו. וכן **הריב"ש** (שם) כתב "שיהי קבלו דעת"ו על כן אין חבירו רשאי להתיר.

ה. חכם שהתיר האם רשאי חבירו לאסור

והנה לפי טעמו של הראב"ד י"ל שאם חכם התיר חבירו רשאי לאסור. וכן מבואר **ברמב"ם** (עי"ז ז') שכתב שמטרה להטומאה ומהיתר לאיסור הלך אחר המומחה שבהם.

וכן **בשל"ט** (עי"ז א') כתב דחכם שהתיר חבירו רשאי לאסור דהרי ליכא טעמא דשחד"א, אבל לסוברים דמטעם כבוד אתינן עלה אין שום מקום דלעת אחת אין הב' יכול לאסור מה שהתיר הא' דאכת' איכא משום כבודו דראשון. אולם **המאירי** (עי"ז שם) אע"פ שכתב שהעיקר כהר"ן מ"מ כתב שאם הראשון טיהר והתיר יכול השני לטמא ולאסור אע"פ שאינו מומחה הימנו או אפי' כמותו.

ועיי' **ברא"ש** (עי"ז פי"א סי' א') שפסק כהראב"ד שחד"א אתינן עלה והביא בשם **הירושלמי** (שם) שחכם שהתיר אין חבירו רשאי לאסור, וכת' ע"ז דצריך לאוקמי כמבט עשה הוראה טרה שנתחלף חבירו עליו. וכן פסק **הרמ"א** (יו"ד סי' ט). וביאר **בט"ז** (שם סי' ק"ה) שחלה הוראתו היינו שנעשה איהו מעשה להקל כגון שאכלו קצת או נתערב בין דבר היתר. וכ"כ **החכם צבי** (סי' נ"ג), **החת"ס** (אע"פ סי' ט"א), **הטוט"ד** (מ' תל' ח"ב סי' פ') ו**הערוה"ש** (אות ס'). אולם **בבאר היטב** (סי' ק"ה) כתב שהש"ך לא דק שהרי ברא"ש מבואר שהגדר הוא שנתפשטה הוראה זו, לאפוקי כששניהם בביהמ"ד. וכן נר' **מהש"ך** (סי' נ"ב ונה) ו**הרמ"א** (ח"א סי' ב') כת' שכוונתו היא דחלה הוראתו הוא פשוטו והיינו שכבר הורה.

